

Jeszenszky Géza:

Sísportunk hőskora és a norvég kapcsolat

A régészet tanúsága szerint a sít feltehetőleg az egykor az eurázsiai kontinens egész északi részét benépesítő finn-ugor népek találták fel. Már 3-4 ezer évvel ezelőtt széles, ellipszis alakú, lábra erősíthető deszkákat használtak a havon történő helyváltoztatás megkönnyítésére. Skandináviából és Grönlandról számos ilyen eszköz maradt fenn, és a XVII-XVIII. században az akkor világhatalomnak minősülő svédek háborúikban is sikerrel használták. Norvégiában ugyanaz volt a szerepe, mint az orosz és lengyel síkságon a lóvontatta szánnak: télen csak ezzel lehetett közlekedni.

Világhódító útjára a sí csak az 1890-es évek elején a neves sarkkutató, F. Nansen „*Auf Schneeschuhen durch Grönland*” címen norvégból fordított munkája nyomán indult el. Első magyarországi megjelenése azonban jóval korábbi, a *Regélő* című lap szerint 1837. januárjában megjelent Pesten egy bergeni fiatalember, Ernst Mensen, hogy a „norvég csuszákon” hússzor körbefussa a vásárpiacot. Követőket csak 55 évvel később talált: 1892. december 4.-én Bély Mihály és Demény Károly a Vérmezőn csatolta fel a Norvégiából hozatott 222 cm hosszú léceket és a Városmajor utcán fölkapaszkodott a Kis-Svábhegy (ma Martinovics-hegy) akkor még beépítetlen oldalába, hogy ott a fogaskerekű mellett csúszkálni kezdjen. Ez a nap tekinthető a magyar sísport születésnapjának.

A két úttörővel egy időben vette használatba Kőszegen Chernel István ornitológus a norvégiai tanulmányútjáról hozott „lábszánkó”-it, majd 1893. februárjában, a *Vasárnapi Újság*-ban megjelentette első ismertetését az új sportágról. Még azon a télen megalakult az első síklub a Budapesti Budai Torna Egylet keretében. Erdélyben is megtörténtek az első próbálkozások. Egy kolozsvári tanár, Hangay Oktáv, és egy nagyszebeni katonatiszt, Berger főhadnagy révén. 1894-ben megalakult a Kolozsvári Ski Club. Kőszegen Chernel útmutatásai szerint megkezdték a sílécek készítését, és a példát a nagyszebeni játékgyár is követte. Az Alpokban sem jártak előrébb. Az osztrák Mathias Zdarsky az 1890-es évek elején lilienfeldi birtokán közel három méteres lécekkel és egy botot használva, alapvetően egyenes rézsút síklással mutatta be az új sportágat. Pár évvel később az osztrák-magyar közös hadsereg őrnagya, Bilgeri vezette be a két botos technikát, már rövidebb és ezért fordulékonyabb lécekkel. A szlalomot, a kapuk közötti lesiklást a Svájcban élő angol Lunn terjesztette el a századfordulón.

A kor kedvezett az új sportág elterjedéséhez. Európa szerte a század végén kezdték széles körben követni a kedvtelésből üzött versenyszerű sportolás angliai divatjait, megjelent és népszerű lett a futball, az evezés, a korcsolyázás, a tenisz és végül a sízés. A már nálunk is elterjedt alpinizmus hívei örömmel fogadták a téli hegymászást nagyban megkönnyítő segédeszközt, de rövideSEN látszott, hogy a sí önálló sportágat teremtett. Chernel István 1896 végén jelentette meg „A lábszánkázás kézikönyvé”-t, ez világvisszonylatban is az egyik első szakkönyv volt. A sifutás, a hegymenet mellett a lesiklás és az ugrás elemeit is oktatta. A következő években Budapest mellett Erdély és a Felföld vált a sportág bázisává, a sízést a szászok és a szepességi németek is lelkesen felkarolták. Brassóban 1905-től működött a Kronstradter Ski-Verein, és a Magas-Tátra szállodá-

sai is hamar felismerték a téli vendéglátás fontosságát. Igen jelentős lépés volt a magyarországi síélet fellendülésében, hogy 1908. január 9-én Budapesten megalakult a Magyar Sí Klub (MSK). A klub eredményei még ma is figyelemre méltóak. Már az első évben, 1909-ben létrehozták az akkori Magyarország első síházát a Kis-Fátrában, a Chleb és a Kriván között, a terület tulajdonosáról elnevezett báró Révay Gyula menedékházat. A sajtó komoly szerepet kapott a sportág népszerűsítésében, több kiadványban is jelentetett meg cikkeket a MSK, így például a *Nemzeti Sport*-ban, és a *Turistaság és Alpinizmus* hasábjain. Rendszeres heti összejöveteleken megbeszélték a hétvégi és a hosszabb, távolibb tájakra induló túrákat, ezekről a Klub szép kiadású évkönyveiben fényképekkel illusztrált, hangulatos, egyben pedig igen sok gyakorlati információt tartalmazó beszámolók jelentek meg. Többnapos sítúrákon járták be a Magas- és Alacsony-Tátrát, a Máramarosi, a Radnai és a Gyalui havasokat, valamint a Déli-Kárpátokat, de a közeli Budai-hegyeket, a Pilist és a Börzsönyt is gyakran felkeresték sporttárs elődeink. A sísport népszerűsítését, az oktatást is a szíven viselte az MSK. Gyakorlottabb tagjai minden érdeklődőt szívesen oktattak a budai hegyekben, de ekkor már a szervezett sítanfolyamok is megindultak. Az elsőt még 1907-ben Zdarsky, a neves osztrák símester tartotta Brassóban. 1910-ben Tátraszéplakon dr. Guhr Mihály orvos és szállodatulajdonos kezdeményezte a síoktatást. A sísport másik nagy úttörője, G. Bilgeri vezette a MSK első tanfolyamát 1913. januárjában Kőrmöcbányán a Nagy-Kriván alatti Mailáth-menedékházban, 46 résztvevővel. A következő hónapban már az első magyar sítanár, Delmár Walter ismertette meg az alapokkal a félszáz jelentkezőt, ugyancsak Kőrmöcön. Az aranyérmek veréséről híres bányaváros vezetői a „fehér arany”-ban rejülő gazdasági lehetőségekre is fogékonyak voltak, s a közeli Szalkán menedékházat építtettek.

A sporttörténelem eme korai, tisztán amatőr korszakában a kedvtelésből végzett testedzés és a versenyzés még nem vált el egymástól. Aki megtanult sízni, az játékból, ereje kipróbálására szívesen mérte össze tudását társaiéval. Az első budapesti síversenyt az MSK a Budapesti Egyetemi Turista Egyesülettel közösen rendezte meg a Normafánál a Sigray-lejtőn 1909. február 28.-án lesiklásban, műlesiklásban és ugrásban. (Akkoriban mindenki futott, lesiklott és ugrott is – ugyanazzal a léccel.) A következő évben Budapesten nem esett elég hó, de a Börzsönyben bőséges volt a hótakaró, így a Csóványos és a Nyír-rét, a sízést kedvelő Sváb-Herzog házaspár 1905-ben emelt hegyi kastélya között került megrendezésre az első országos lesiklóverseny 1910. február 20-án. Az MSK 1910 novemberében kidolgozta a síversenyek pontos szabályait. Ezek alapján rendezte meg ugyancsak a MSK 1911. február 4-5-én az első országos bajnokságot Tátraszéplak fölött, a Sziléziai-ház közelében. Ezt az osztrák Richard Gerin nyerte, de a következő két évben a MSK versenyzője, Baján Artur az összetettben sikerrel győzte le az osztrákokat.

1908-tól kezdve Magyarországon rohamosan terjedt a sízés, és mint láttuk, nem csupán az akkor még bőven található magashegységek vidékén, de a mai határainkon belüli középhegységekben is. Tizennégy, a sízéssel részben, vagy kizárólag foglalkozó egyesület (Budapest, Kassa, Selmecbánya és Kőrmöcbánya mintegy négyszáz sízőjét képviselve) 1913. július 15-én megalakította a Magyar Sí Szövetséget (MSSz). A tagság összetétele egyértelműen cáfolta a sízés exkluzív jellegéről még a közelmúltban is élő hiedelmeket: az akkori törzsgárda többsége polgári foglalkozású „középosztály”-beliekből

(tanárok, mérnökök, hivatalnokok, kereskedők) került ki, de természetesen akadtak közöttük arisztokraták épp úgy, mint a szociáldemokrata munkásság sportolói. A MSSz alapítói között volt a Munkás Testedző Egyesület (MTE) is. A MSSz létrehozásában és a hazai síélet kifejlesztésében mulhatatlan érdemeket szerzett az első főtitkár, dr. Serényi Jenő, és az ügyvezető alelnök, dr. Schwicker Richárd. Ugyancsak jelentős szerepet vitt az első évek munkájában Holfeld Henrik, Hefty Gyula Andor, Plökl Antal, dr. Fináczy Béla, dr. Vigyázó János és Horn K. Lajos. Az országos szövetség megalakításával Magyarország elsőként követte az északi és az alpesi országok példáját. Az 1910-ben létrejött nemzetközi sízövetség az 1914. február 27-én Krisztiániában (a mai Oslóban) tartott V. Nemzetközi Síkongresszuson hazánkat is felvette tagjai sorába.

Az 1914-ben kitört világháború véget vetett az ígértes fejlődésnek. A háború alatt a bajnokságok szüneteltek, sok kítűnő sportoló elesett a harctereken, Serényi főtitkár is hősi halált halt a Doberdó fennsíkján. A hadműveletek ugyanakkor rávilágítottak az edzettség fontosságára, a magas hegyek övezte olasz front és a keleti hadszíntér nagy telei pedig előtérbe helyezték a sítudás jelentőségét. Ezzel összefüggött, hogy az Országos Testnevelési Tanács tanulmányozni kezdte a sízés iskolai oktatásának a lehetőségét. A konkrét terveket 1917 őszén dolgozta ki a Sízövetség, és néhány hét alatt elkészültek a nyomtatott oktatási anyagok. 1917. december 22-e és 1918. január 6-a között Körmöcbányán Hefty Gy. Andor, Horn K. Lajos és Rokfalussy Gyula megtartotta az első tanári, valamint az ezzel párhuzamos ifjúsági tanfolyamot, amelyeket komoly vizsga követett. A versenyzés is feléledt, de az 1918. február elején Tátraszéplakon rendezett országos bajnoksággal lezárult a magyar sísport első, sok szép eredményt hozó és ma is követendő példát állító szakasza.

A trianoni békeszerződés a magyar sísportot is rendkívül nehéz helyzetbe hozta. Elvesztek, illetve az ellenséges szomszédok miatt megközelíthetetlené váltak a hóban gazdag magashegységek, a sportág bölcsői: a két Tátra, a Fátra és a Déli-Kárpátok, az ott kiépített pályák, ugrósáncok és a menedékházak. Sok tehetséges sportoló, köztük sízó neve került a fejfákra és a hősi emlékművekre, másokat az új határok tették idegen országok állampolgáraivá. Mindez mégsem terítette le a magyar sísportot, az 1930-as évek végére közöttük és szállodák révén sibázis lett Dobogókő, Galyatető és a Kékes, ezrek vettek részt a bajnoki versenyeken, és a nemzetközi élményben is ott maradtak a magyarok...

Folytatása következő számunkban